

The Experiences and Views of Special Education Teachers Towards Distance Education Throughout Coronavirus Pandemic Period

Kübra Akbayrak, Ministry of National Education, 0000-0002-2647-9887

Gürsen Vural, Hacettepe University, 0000-0002-2858-2845

Murat Açar, Ministry of National Education, 0000-0002-2002-7599

Abstract

The aim of this study is to examine special education services which have been provided through distance education for students with special educational needs throughout coronavirus (covid-19) pandemic in Turkey in regard to special education teachers' views and experiences. This qualitative study was designed using a case study approach and special education teachers working with students with special educational needs in mainstream and special school settings in seven different regions were recruited in the study. Using purposive participation selection strategy, semi-structured interviews have been conducted with fifteen special education teachers in Turkey. The collected data have been analysed using thematic analysis method. The findings have been presented within the following four main themes: (i) distance education as support for training, (ii) providing accommodation to meet unique needs of students with special educational needs, (iii) participation of families into distance education, and (iv) student-teacher interaction. The findings of the study indicate that each student who have special educational needs might different educational support needs and accommodations; therefore, distance education should be provided considering potential individual differences. The findings also highlight that interaction between students, teachers and families is highly important for students with special educational needs and a distance education model which enables this interaction is immensely required.

Keywords: distance education, special education teachers, students with special educational needs

Inönü University
Journal of the Faculty of
Education
Vol 22, No 1, 2021
pp. 471-499
DOI:
10.17679/inuefd.863029

Article type:
Research article

Received : 17.01.2021
Accepted : 28.02.2021

Suggested Citation

Akbayrak, K., Vural, G. & Açar, M. (2021). The Experiences and Views of Special Education Teachers Towards Distance Education Throughout Coronavirus Pandemic Period, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 22(1), 471-499. DOI: 10.17679/inuefd.863029

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

A new type of coronavirus (covid-19), which was first identified in December 2019 in Wuhan city of China, has spread quickly and became a global pandemic in 2020 (WHO, 2020). In order to reduce its spread around the world, social life has been restricted in terms of a variety of aspects in many countries through social isolations. In line with such restrictions in social life, face-to-face education has been suspended in the Republic of Turkey as like many countries in the world and all education activities in Turkey have been maintained through distance education. However, those restrictions in social life and isolation process undoubtedly have caused a range of 'different' challenges for children and young people who have special educational needs. For example, United Nations International Children's Emergency Fund (UNICEF) reports that educational services received by approximately 1.5 billion children have been affected by covid-19 pandemic and also highlights that particularly vulnerable children, including those with special educational needs and disabilities, might be affected most by covid-19 (UNICEF, 2020a; 2020b). Therefore, the aim of this study is to examine special education services, which have been provided through distance education for students with special educational needs throughout coronavirus (covid-19) pandemic in Turkey, in regard to special education teachers' perceptions and experiences. For this purpose, the research questions of the study are determined as follows:

1. How do special education teachers describe their experiences and views regarding educational services which have been provided for students with special educational needs throughout coronavirus pandemic in Turkey?
2. What are the views of special education teachers concerning the strengths and weaknesses of distance education in terms of the education of students with special educational needs?

3. What do special education teachers recommend in order to increase the quality of distance education services provided for students with special educational needs?

Purpose

As previously stated, the aim of this study is to examine special education services, which have been provided through distance education for students with special educational needs throughout coronavirus (covid-19) pandemic in Turkey, in regard to special education teachers' perceptions and experiences. Considering the potential impacts of coronavirus pandemic on educational services for children and young people with special educational needs in Turkey, this study will provide useful insight into the educational services that students with special educational needs receive throughout coronavirus pandemic; and thus, it will provide recommendations to improve distance education services for those students.

Method

This study was designed through qualitative research approach, using interviews as the main data collection tool of the study. Using 'purposive participation selection strategy' (Robson, 2011), special education teachers were approached and recruited to ensure that they work with students who have a variety of educational support needs in different educational settings, including special schools and mainstream schools in different regions in Turkey. Special education teachers who participated in the study reported that they worked with students with mild/moderate/severe learning difficulties, students with autism spectrum disorders, students with vision impairment, students with hearing impairment, students with cerebral palsy and students with down syndrome. In total, fifteen special education teachers who work in seven different regions in Turkey were recruited in the study. After gaining ethical approvals, interviews have been conducted with participants through phone and online platforms due to the restrictions throughout coronavirus pandemic, lasting on average 30-35 minutes. All participants were informed about the study and their consents were taken prior to interviews. The consents of participants who took part in the study were taken verbally. The

collected data have been analysed using thematic analysis method (Braun & Clarke, 2006). In accordance with the thematic analysis stages (Braun & Clarke, 2006; p.87), the textual data were divided into themes and sub-themes.

Findings

The findings have been presented within the following four main themes: (i) distance education as support for training, (ii) accommodation to meet unique support needs of students with special educational needs, (iii) participation of families into distance education and (iv) student-teacher interaction. Most of the special education teachers who participated in the study reported that a number of educational services, which have been delivered by the Turkish Ministry of National Education throughout covid-19 pandemic, were helpful for students with special educational needs and their families (e.g., a mobile application called in Turkish as “özelim eğitimdeyim”). Additionally, most of the participants reported that improving the independent daily living skills of students was easier through distance education compared to face-to-face traditional education. This was because they highlighted that students have more facilities to improve their independent living skills at their own home through using their own stuff at home. Special education teachers who participated in interviews also stated that each student who have special educational needs might different educational support needs and accommodations and therefore, distance education should be provided considering these potential differences. For instance, the participants who work students with vision impairment and students with hearing impairment reported that they had some challenges in developing communication with their students while they were delivering instructions through distance education. In line with this, one-to-one interaction between the student and the teacher was reported as highly important for students with special educational needs. Further, the participants emphasised the importance of the role of families in delivering instructions through distance education through reporting that family members mostly enabled the communication between students and teachers throughout covid-19

pandemic. They also stated that the families' attitudes towards distance education might have impact on the educational services which delivered through distance education.

Discussion & Conclusion

The findings of the study indicate that each student who have special educational needs might have different educational support needs and accommodation. Therefore, educational activities delivered through distance education should be provided for students with special educational needs considering the potential differences between their educational support needs. The findings also illustrate that one-to-one interaction between students and teachers is very important for students with special educational needs. For this reason, it seems that a distance education model which provides this interaction is immensely required. Additionally, a number of educational services, which have been delivered by the Turkish Ministry of National Education throughout coronavirus pandemic, were reported as helpful for students with special educational needs and their families. Considering this, the use of such online services can be expanded, and they can provide support for face-to-face traditional education for students with special educational needs. Further, the findings of this study imply that families' attitudes towards distance education might affect the quality of educational services that children with special educational needs have through distance education. Families' knowledge and facilities regarding technology were also highlighted by most of the special education teachers who participated in the study as an important component for distance education services that students with special educational needs had throughout coronavirus pandemic. In line with this, online family training services might be delivered for families in order them to expand their knowledge in relation to technology. Finally, in-service training might be recommended in order for special education teachers to improve their knowledge, understanding and skills in distance education.

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Koronavirüs Pandemisi Döneminde Uzaktan Eğitime İlişkin Deneyim ve Görüşleri

Kübra Akbayrak, Millî Eğitim Bakanlığı, 0000-0002-2647-9887
Gürsen Vural, Hacettepe Üniversitesi, 0000-0002-2858-2845
Murat Açar, Millî Eğitim Bakanlığı, 0000-0002-2002-7599

Öz

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de koronavirüs (covid-19) pandemisi döneminde özel gereksinimli öğrencilere yönelik sağlanan uzaktan eğitim faaliyetlerinin özel eğitim öğretmenlerinin görüşlerine ve deneyimlerine dayalı olarak incelenmesidir. Durum çalışması olarak desenlenen bu nitel araştırmanın çalışma grubunu Türkiye’nin yedi bölgesinde özel eğitim ve genel eğitim okullarında farklı yaş gruplarındaki özel gereksinimli öğrencilerle çalışan on beş özel eğitim öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri amaçlı örneklem yöntemine göre belirlenen katılımcılarla yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle elde edilmiştir. Yapılan görüşmelerden toplanan veriler tematik analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Bulgular; öğretime destek olarak uzaktan eğitim, özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanabilirlik, ailelerin uzaktan eğitime dâhil olması ve öğrenci-öğretmen etkileşimi olmak üzere dört ana tema üzerinden sunulmuştur. Türkiye’de koronavirüs (covid-19) pandemisi döneminde sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik katkısı olduğu vurgulanırken, bu dönemde sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinde özel gereksinimli öğrencilerin birbirlerinden farklı eğitsel ihtiyaçlarına uyarlanabilirlik konusunda güçlük yaşandığı görülmüştür. Araştırmanın bulguları özel gereksinimli öğrencilerin eğitime erişimlerinde birbirlerinden farklı destek ve uyarlamalara ihtiyaç duyabileceği ve uzaktan eğitim hizmetleri sağlanırken özel gereksinimli bireylerin bireysel ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulması gerektiğine işaret etmektedir. Bulgular ayrıca özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde öğrenci, öğretmen ve aileler arasında etkileşimin önemli olduğunu ve bu etkileşimin sağlandığı bir uzaktan eğitim modelinin gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

Anahtar Kelimeler: uzaktan eğitim, özel eğitim öğretmenleri, özel gereksinimli öğrenciler

Önerilen Atıf

Akbayrak, K., Vural, G. & Açar, M. (2021). Özel eğitim öğretmenlerinin koronavirüs pandemisi döneminde uzaktan eğitime ilişkin deneyim ve görüşleri, *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 471-499. DOI: 10.17679/inuefd.863029

İnönü Üniversitesi
 Eğitim Fakültesi Dergisi
 Cilt 22, Sayı 1, 2021
 ss. 471-499
 DOI:
 10.17679/inuefd.863029

Makale türü:
 Araştırma makalesi

Gönderim Tarihi :
 17.01.2021
 Kabul Tarihi :
 28.02.2021

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Koronavirüs Pandemisi Döneminde Uzaktan Eğitime İlişkin

Deneyim ve Görüşleri

Dünya Sağlık Örgütü'nün verilerine göre ilk kez 2019 yılında Çin'de tespit edilen yeni tip koronavirüsün (covid-19) yayılmasını önlemek amacıyla 2020 yılında birçok ülkede yüz yüze eğitime ara verilerek uzaktan eğitim yoluyla eğitim-öğretim faaliyetlerine devam edildiği bilinmektedir (World Health Organisation [WHO], 2020; United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF], 2020a; 2020b). Türkiye'de de koronavirüs salgının ülke geneline yayılmasını azaltmak ve salgının eğitim açısından olası olumsuz etkilerini en aza indirmek amacıyla bazı dönemlerde kısmen yüz yüze eğitime yer verilse de 23 Mart 2020 tarihinden 2020 yılının sonuna kadar eğitim-öğretim faaliyetleri uzaktan eğitim aracılığıyla sürdürüldü (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2020a; 2020b).

Uzaktan eğitim, genel olarak öğrenen ve öğretmenin birbirinden uzak olduğu koşullarda gerçekleşen bir öğretim yöntemi olarak tanımlanabilir (Schlosser & Anderson, 1994). Bu eğitimin amaçlarından biri yüz yüze iletişimin yerine teknolojiyi kullanarak öğretene ile öğrenen arasında karşılıklı etkileşim ve iletişim oluşturmaktır (Keegan, 1986). Uzaktan eğitimin en çok vurgulanan yararları zaman ve mekândan bağımsız olarak ekonomik ve etkileşimli öğrenme imkânı sunması ve eğitim fırsatlarını arttırmasıdır (Toker-Gökçe, 2008; Bozkurt, 2017). Literatürde uzaktan eğitimin öğretene ve öğrenenin aynı ortamda bulunduğu yüz yüze eğitime alternatif olarak kullanılması ile ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan çoğunluğu uzaktan eğitim programlarının ve hizmet kalitesinin değerlendirilmesi ve öğrenenlerin uzaktan eğitime ilişkin ilgi ve motivasyonları ile ilgili olduğu görülürken (Gök, 2017; Uçar, 2016; Çengel, 2014; Lee, 2001), bazılarının uzaktan eğitime ilişkin öğretmen tutumları ve yeterlilikleri üzerine olduğu görülmektedir (Ülkü, 2018; Ergin, 2010; Thach & Murphy, 1995). Ancak koronavirüs salgını devam ederken dünyanın birçok ülkesinde uygulanan uzaktan eğitim faaliyetlerinin yüz yüze eğitimin sadece bir alternatifi olarak değil, yüz yüze

eğitimin tamamen yerine geçerek mecburi olarak kullanıldığı söylenebilir. Bu zorunluluktan oluşan durumun dünyada pek çok eğitim sistemini ve öğretim çağındaki çocuk ve gençleri etkilediğini söylemek mümkündür. Nitekim Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF) koronavirüs pandemisi döneminde dünya genelinde yaklaşık bir buçuk milyardan fazla çocuğun eğitimini etkilediğini ve özellikle özel gereksinime sahip çocukların da dâhil olduğu “incinebilir/kırılgan” çocukların bu süreçte daha fazla olumsuz etkilendiğini ifade etmektedir (UNICEF, 2020a; 2020b).

Koronavirüs salgınının özel gereksinimli öğrencilere yönelik etkilerine ilişkin literatürde birçok çalışmaya rastlanmaktadır. Bu çalışmaların koronavirüs pandemisinin yol açtığı sonuçların özel gereksinimli öğrencilerin akademik başarılarına olan etkileri (ör. Pacheco ve diğ., 2020), eğitime erişimlerine etkileri (ör. Jeste ve diğerleri, 2020; Putri ve diğ., 2020; Stenhoff ve diğ., 2020), zihinsel gelişimleri üzerine etkileri (ör. Asbury ve diğ., 2020; Patel, 2020) üzerine olduğu görülürken; bu süreçte ailelerin çocuklarının eğitimlerine nasıl dâhil olduklarıyla ilgili de araştırmalar da bulunmaktadır (ör. Cahapay, 2020). Ancak koronavirüsün etkilerinin oldukça *yeni* olması nedeniyle Türkiye’de salgınının özel gereksinimli öğrencilerin eğitimleri üzerindeki etkilerine yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunduğu görülmektedir (ör. Kalaç ve diğ., 2020; Mengi & Alpdoğan, 2020). Bu nedenle koronavirüs pandemi döneminin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine olan etkilerinin incelenmesinin alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Buna bağlı olarak, bu araştırmanın temel amacı koronavirüs pandemisi döneminde özel eğitim öğretmenlerinin eğitim-öğretim faaliyetlerine uzaktan eğitim yoluyla nasıl devam ettiğini ortaya koyarak bu süreçte özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yönelik bir anlayış sağlamaktır. Bu amaçla özel eğitim öğretmenlerinin koronavirüs pandemisi dönemindeki deneyimleri ve uzaktan eğitime yönelik görüşleri incelenerek bu süreçte sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi açısından güçlü ve eksik yönlerini

tespit edilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca, bu araştırmanın nihai amacı uzaktan eğitim hizmetlerinden özel gereksinimli öğrencilerin salgın sürecinden sonra daha etkili şekilde yararlanabilmesi için uzaktan eğitimin niteliğinin artırılması için ilgili paydaşlara önerilerde bulunmaktır. Araştırmanın amaçlara ulaşabilmek için bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Koronavirüs pandemisi döneminde özel gereksinimli öğrencilere yönelik sağlanan uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin özel eğitim öğretmenlerinin deneyimleri ve görüşleri nelerdir?
2. Özel eğitim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi açısından uzaktan eğitime yönelik düşünceleri nelerdir?
3. Özel gereksinimli öğrencilere yönelik sağlanan uzaktan eğitimin niteliğinin artırılması için özel eğitim öğretmenlerinin deneyim ve görüşlerine paralel olarak ilgili paydaşlara neler önerilebilir?

Yöntem

Araştırmanın Deseni

Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması kullanılarak desenlenmiştir. Durum çalışmaları “nasıl” ve “niçin” sorularını temel alan, araştırmacının kontrol edemediği bir olgu ya da olayı derinliğine incelenmesine imkân tanıyan araştırma yöntemi olarak tanımlanmaktadır (Şimşek & Yıldırım, 2011; s.277). Bu çalışmada da koronavirüs pandemi sürecinde özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim deneyimlerinin *nasıl* olduğu ve özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitime yönelik görüşlerinin *derinlemesine* incelenmesi hedeflenmiştir. Buna bağlı olarak bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yaklaşımı kullanılarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmış ve özel eğitim öğretmenlerine yönelik görüşme formu hazırlanarak gerektiğinde görüşmeyi yapan araştırmacının görüşme sorularını “genişletebilmesine” olanak sağlayacak şekilde oluşturulmuştur (Thomas, 2017) (Tablo 1). Bu

aşamada görüşme sorularının araştırmanın amacına ve kapsamına uygun olarak hazırlanabilmesi için özel eğitim alanında çalışan bir uzmanın görüşme sorularına ilişkin görüş ve önerileri alınmıştır.

Tablo 1

Görüşme Soruları

İçerik	Sorular
Giriş/Başlangıç	- Öncelikle kendinizden biraz bahseder misiniz? (ör. Kaç yıllık öğretmenlik deneyimine sahipsiniz?, Hangi okulda çalışıyorsunuz?)
Covid-19 Sürecinde Öğrencilerle İletişim	-Covid-19 sürecinden biraz bahseder misiniz? Bu süreç sizin ve öğrencileriniz açısından nasıl geçti/geçiyor? -Bu süreçte öğrencilerinizle iletişim kurmakta herhangi bir zorluk çektiniz mi? Evet ise, biraz bu zorluklardan bahseder misiniz?
Covid-19 Sürecinde Ailelerle İletişim	-Covid-19 sürecinde ailelerle olan iletişiminizden bahseder misiniz? Bu süreçte ailelerle nasıl iletişim kurdunuz? -Ailelerle bu süreçte çocuklarının eğitimlerine yönelik bir faaliyet yaptınız mı? Evet ise, bu faaliyetlerden bahseder misiniz?
Covid-19 Sürecinde Uzaktan Eğitim Faaliyetleri	-Covid-19 sürecinde kısıtlamalar devam ederken eğitim-öğretim faaliyetlerine nasıl devam ettiniz? Yaptığınız faaliyetlerden örnek verir misiniz? -Bu süreçte eğitim-öğretim uygulamalarına erişimde öğrencilerinizin zorluk yaşadığı oldu mu? Evet ise, bu zorluklardan biraz bahseder misiniz? -Millî Eğitim Bakanlığı'nın uzaktan eğitim faaliyetleri hakkında ne düşünüyorsunuz? -Sizce Bakanlığın sağladığı uzaktan eğitim hangi açılardan yeterli/yeterli değildi? Kendi öğrencilerinizle ilgili birkaç örnek verir misiniz?
Uzaktan Eğitim ve Özel Gereksinimler	-Sizce uzaktan eğitimin özel gereksinimli bireylere yönelik olası avantajları ve dezavantajları neler olabilir? -Özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitimin sağlayacağı olası yararlarından en üst düzeyde yararlanabilmesi için uzaktan eğitimin kalitesinin geliştirilmesine yönelik neler önerebilirsiniz?
Kapanış	-Eklemek istediğiniz bir şey var mı? (ör. öneriler, genel görüşler vb.)

Çalışma Grubu

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı eğitim alanındaki çalışmalarda araştırmalar genellikle küçük bir örneklem üzerinde gerçekleştirilebileceği için örneklem seçiminde temsil edilebilirlik yerine örneklemelerin amaca dayalı olarak seçilmesine dikkat edilebilir (Türnüklü, 2000). Bu nedenle, “amaçlı örneklem” (Robson, 2011) tekniği kullanılarak, özel gereksinimli öğrencilerle özel eğitim ve genel eğitim okullarında Türkiye'nin yedi farklı bölgesinde özel gereksinimli

öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenleri çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Çalışma grubu oluşturulurken her bir coğrafi bölgeden rastgele bir il seçilmiş ve o ildeki özel eğitim öğretmenleriyle bağlı olduğu il millî eğitim müdürlüğü aracılığıyla iletişime geçilmiştir. Bu araştırma için Millî Eğitim Bakanlığı'ndan (05.10.2020 tarihli-27250534-605.01-E.14147816 sayılı) ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nden (29.09.2020 tarihli-116 sayılı) etik izin alınmıştır. Araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin görev yaptığı iller: Adana, Ankara, Erzurum, İstanbul, İzmir, Gaziantep ve Rize'dir. Katılımcılar ile ilgili diğer bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2

Çalışma Grubu ile İlgili Bilgiler

Katılımcı	Mesleki deneyim (yıl)	Görev yaptığı okul	Sınıf düzeyi	Birlikte çalıştığı öğrencilerin aldığı eğitsel tanı(lar)
Ö-1	10-15	Özel Eğitim Meslek Lisesi	10. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik, otizm
Ö-2	0-5	Özel Eğitim Uygulama Okulu	6. sınıf	Orta/Ağır düzey zihinsel yetersizlik
Ö-3	5-10	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Sınıfı	8. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
Ö-4	0-5	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Anasınıfı	Anasınıf	Otizm spektrum bozukluğu
Ö-5	0-5	Özel Eğitim Anaokulu	Anasınıf	Otizm spektrum bozukluğu
Ö-6	10-15	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Sınıfı	3. sınıf	Görme yetersizliği
Ö-7	15-20	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Sınıfı	7. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
Ö-8	10-15	Özel Eğitim Meslek Lisesi	10. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
Ö-9	15-20	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Sınıfı	5. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik, serebral palsi
Ö-10	15-20	Özel Eğitim Meslek Lisesi	10. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik, otizm spektrum bozukluğu, down sendromu
Ö-11	0-5	Özel Eğitim Uygulama Okulu	6. sınıf	Orta/Ağır düzey zihinsel yetersizlik, görme yetersizliği
Ö-12	5-10	Görme Engelliler Okulu	3. sınıf	Görme yetersizliği
Ö-13	10-15	İşitme Engelliler Okulu	7. sınıf	İşitme yetersizliği
Ö-14	0-5	Özel Eğitim Meslek Okulu	11-12. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik
Ö-15	15-20	Genel Eğitim Okulu-Özel Eğitim Sınıfı	3. sınıf	Hafif düzey zihinsel yetersizlik

Veri Toplama Süreci

Araştırmanın uygulanabilmesi için etik onay ve resmî araştırma izinlerinin alınmasının ardından, koronavirüs salgını kapsamında alınan önlemlere bağlı olarak katılımcılarla yapılan görüşmeler telefon aracılığıyla ya da çevrimiçi ortamlarda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yaklaşık 30-35 dakika sürmüştür. Katılımcılar çalışma hakkında bilgilendirildikten sonra yapılan görüşmeler sesli olarak kaydedilmiş ve daha sonra kaydedilen ses kayıtları veri analizi için Word formatında yazılı hâle dönüştürülmüştür.

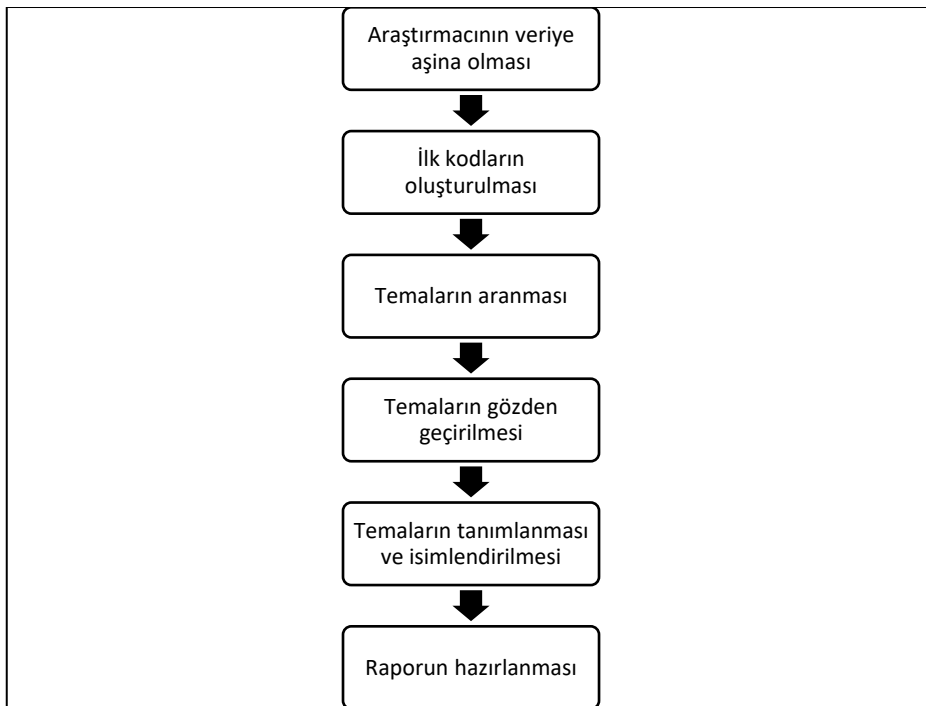
Geçerlik ve Güvenirlik

Lincoln ve Guba (1985; akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011) nitel araştırmaların niteliğinin arttırılabilmesi için nicel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan “geçerlik” ve “güvenirlik” kavramları yerine nitel araştırmaların doğasına uygun olarak inandırıcılık (*credibility*), aktarılabilirlik (*transferability*), tutarlık (*dependability*) ve teyit edilebilirlik (*confirmability*) kavramlarını kullanmıştır (Lincoln ve Guba, 1985, akt. Yıldırım ve Şimşek, 2011; Cohen ve diğ., 2018). Buna bağlı olarak bu araştırmanın niteliğinin arttırılması için hem veri toplama aşamasında hem de veri analiz aşamasında Lincoln ve Guba (1985) tarafından önerilen bazı stratejiler kullanılmıştır. Örneğin, araştırmanın sonuçlarının inandırıcılığının arttırılması için görüşmelerin yazılı formları uzman incelemesi yoluyla başka bir araştırmacıyla paylaşılmış ve araştırma bulgularıyla ilgili geri bildirimde bulunularak verilerin analizinin sağlanması yapılmıştır. Araştırmanın aktarılabilirliğinin arttırılması için Erlandson ve diğerleri (1993) tarafından önerilen stratejilerden biri olan amaçlı örnekleme yöntemiyle katılımcılar belirlenmiştir (aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2011). Araştırmanın tutarlık ve teyit incelemesinin uygun bir biçimde yapılabilmesi için araştırmanın planlanmasında ve uygulanması dahil hiçbir süreçte yer almayan başka bir uzmanın görüşleri alınarak yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Görüşmenin verileri, kullanılabilirliği ve kuramsal açıdan sağladığı esneklik nedeniyle verilerdeki örüntüleri (temaları) belirleme, analiz etme ve raporlama için kullanılan bir yöntem olan “tematik analiz” tekniği ile analiz edilmiştir (Braun & Clarke, 2006; 2019). Şekil 1’de gösterildiği gibi görüşmelerden elde edilen veriler Braun ve Clarke (2006; 2019) tarafından önerilen tematik analiz aşamaları takip edilerek yapılmıştır. İlk aşamada görüşmelerden elde edilen ses kayıtlarının Word formatına çevrilerek araştırmacıların veriye aşına olması sağlanmıştır. İkinci aşamada sorumlu araştırmacı tarafından ilk kodlar araştırmanın amaçlarına paralel olarak, “uzaktan eğitimin güçlü yönleri”, “uzaktan eğitimin zayıf yönleri” ve “aileler ve uzaktan eğitim” başlıkları altında oluşturulmuştur. Üçüncü aşamada ise bu genel başlıkların altındaki ifadeler kategorilere ayrılarak temalar aranmıştır. Bu aşamada önce alt temalar belirlenmiş daha sonra ana temalar oluşturulmuştur (Tablo 3). Bundan sonraki aşamalarda diğer araştırmacılar analiz sürecine dâhil olarak temalar gözden geçirilmiş ve yeniden isimlendirilerek bu makalede raporlanmıştır.

Şekil 1 Tematik analiz süreci aşamaları (Braun & Clarke 2006; 2019)

Bulgular

Görüşmelerden elde edilen veriler Braun ve Clarke (2006; 2019) tarafından önerilen tematik analiz sürecine ilişkin basamaklar takip edilerek Tablo 3'te görüldüğü gibi dört ana tema altında sunulmuştur: (1) öğretime destek olarak uzaktan eğitim, (2) özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanabilirlik, (3) ailelerin uzaktan eğitime dâhil olması ve (4) öğrenci-öğretmen etkileşimi.

Tablo 3

Veri Analizinde Belirlenen Ana Temalar ve Alt Temalar

Ana Tema	Alt temalar
<i>Öğretime destek olarak uzaktan eğitim</i>	Günlük yaşam becerilerinin öğretimi, video paylaşımı, ödev verme/kontrolü, mobil uygulama/resmî web sitesi aracılığıyla etkinlikler
<i>Özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanabilirlik</i>	Görme/işitme yetersizliğine yönelik erişilebilirlik, orta/ağır düzey zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerin farklı ihtiyaçları, dikkat eksikliğine sahip öğrencilere yönelik uyarlamalar
<i>Ailelerin uzaktan eğitime dâhil olması</i>	Ailenin uzaktan eğitime yönelik tutumu, ailelerin öğrenci ve öğretmen arasında iletişimi sağlaması, ailelerin teknolojik imkân ve bilgileri, çevrimiçi aile eğitimleri
<i>Öğrenci-öğretmen etkileşimi</i>	Anında geribildirim/dönüt verememe, kısıtlı zaman

Öğretime destek olarak uzaktan eğitim

Araştırmanın bulguları katılımcıların *günlük yaşam becerilerinin öğretimi, video paylaşımı, ödev verme/kontrolü ve mobil uygulama/resmî web sitesi aracılığıyla etkinlikler* ile ilişkilendirilerek uzaktan eğitimi öğretime destek olarak tanımladığını göstermektedir (Tablo 3). Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunlukla koronavirüs pandemisi döneminde sürdürülen uzaktan eğitim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yönelik avantajlarından bahsederek uzaktan eğitimi yüz yüze yapılan öğretim faaliyetlerine destek olarak tanımladıkları

görülmüştür. Özellikle uzaktan eğitimin eğitim-öğretim faaliyetlerine olumlu etkilerinin özel gereksinimli öğrencilerin bağımsız günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesiyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Örneğin, orta/ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerle çalışan bir öğretmen (Ö-2) öz bakım becerilerinin geliştirilmesinin öğrencilerin kendi ev ortamında daha elverişli olduğunu şu şekilde dile getirdi: *“Uzaktan eğitimde günlük yaşam becerilerinin genellemesi çok kolay oluyor. Mesela çocuk sabah yataktan kalkıyor, o gün biz yatak toplama becerisi çalışıyoruz. O gün kendi dağıttığı yatağı kendi topluyor. Okulumuzdayken uygulama evine çıktığımızda mesela düzgün bir yatağı çocuk kendi görmeden biz dağıtıyoruz, çocuk başkasının dağıttığı bir yatağı topluyordu. Mesela okulda bulaşıkları makineye dizmede başkalarının bulaşığını makineye diziyordu. Ama evde kendi mutfağı, kendi banyosu, kendi dış fırçası... Çocuğun her şeyi kendine ait olduğu için genellemesi daha kolay oluyor.”* Benzer şekilde araştırmaya katılan bir diğer öğretmen (Ö-6) uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilere yönelik en belirgin avantajının öğrencilerin ev ortamında günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesine yönelik olduğunu şu sözlerle ifade etti: *“Okulda her şey elimizin altında değil. Mesela çocukla dış fırçalama çalışacağız, okulun lavabosu uygun değil bunun için. [...] Birçok materyale evde ulaşma şansım daha fazla. Bu kıyafetleri olsun, eşofman giyme, kazak giyme olsun hepsi hazır odasında. Dün derste ceketini askıya asma ve astığı ceket üstüne giyme çalıştık mesela.”*

Araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları uzaktan eğitim faaliyetlerini ailelerden beceri öğretimiyle video göndermelerini isteme ve ailelere kendileri video çekip gönderme şeklinde yürüttüklerini belirtirken, görüşülen öğretmenlerin bazıları da uzaktan eğitimi öğrencilere ödev verme ve öğrencilerin ödevlerine geri bildirim vermek amacıyla verimli bir şekilde kullandıklarını ifade ettiler. Öğretmenler genellikle WhatsApp üzerinden ailelerle iletişim kurarak öğrencilere ödev verdiklerini söylediler. Örneğin, bir öğretmen (Ö-7) ödev verme/kontrol etme sürecinde ailelere önemli görev düştüğünü belirterek şunları söyledi: *“Ödevlendirme yapıyoruz. Bir gün sonra ödev kontrolü yapıyoruz. Veliye soruyoruz ne durumda*

ne gibi sorunlarla karşılaşıyorsunuz. Bazı velilerimiz diyor ki bizi kırmadı güzel bir şekilde yaptı. Bazıları diyor ki hocam yapmak istemedi. Yapmak istemeyenlerle niçin yapmak istemediğini konuşuyoruz.”

Görüşülen öğretmenlere koronavirüs salgını sürecinde Millî Eğitim Bakanlığı'nın yürüttüğü akademik faaliyetlerin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi açısından görüşleri sorulduğunda özellikle “Özelim Eğitimdeyim” mobil uygulaması ve “Özel Çocuklarımızla Eğlenceli Etkinlikler Takvimi (ÖÇEET)” gibi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından özel gereksinimli öğrencilere, ailelere ve öğretmenlere yönelik koronavirüs salgını boyunca sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin oldukça faydalı olduğunun vurgulandığı görüldü. Örneğin, görüşülen bir öğretmen (Ö-2) buna ilişkin olarak şunları söyledi: *“Her gün ÖRGM [MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü resmî web sitesinde] bir etkinlik çizelgesi yayınlıyordu. Farklı seviye gruplarına yönelik olarak Mart ayıyla Haziran ayı arasında gün gün etkinlik yayınladılar. Biz de seçip bu etkinlikleri kullandık o da çok güzel oldu. EBA'nın kütüphane kısmında özel eğitim uygulamaları var, çeşitli oyunlar var, aile eğitimi var. Bunlar çok kullanışlı. Yapılabilecek her şey yapılmış. Şu da olsa diyebileceğim bir şey kalmamış.”*

Araştırmaya katılan bazı öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığı tarafından verilen uzaktan eğitim hizmetlerinin yanı sıra, kendilerinin de bu süreçte yürüttükleri uzaktan eğitim faaliyetlerinin öğrencilerin akademik gelişimlerine katkı sağladığını belirtti. Öğretmenlerin çoğunluğu bu dönemde WhatsApp üzerinden bazıları da hem WhatsApp hem Zoom üzerinden kendileri uzaktan eğitim faaliyetlerini sürdürdüklerini dile getirdiler. WhatsApp uygulamasının pek çok aile tarafından daha yaygın kullanılması sebebiyle bu süreçte daha çok kullandıkları ifade edilirken Zoom uygulamasının aileler tarafından daha sonra öğrenildiği belirtildi. Araştırmaya dâhil olan bir öğretmen (Ö-3) uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin şunları ifade etti: *“Zoom üzerinde ekran paylaşma özeliğini kullandık. Bilgisayarımızdan öğretim materyalini veya metni açtık. Bu öğretim materyalini çocuklara göstererek evlerde yapmalarını istedik. Yani sınıf*

ortamında ne yapıyorsak bunları yapmaya çalıştık ve yaptık yani elimizden geldiği kadar yani çocuklar yapabildiği kadar. Tabii bu arada çocuklar çaylarını, keklerini yediler rahat rahat aslında bir nevi güzel de oldu onlar için. Farklı bir eğitim modeli oldu.”

Sonuç olarak, koronavirüs salgınının devam ettiği süreçte Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin yanı sıra WhatsApp ve Zoom gibi uygulamalar aracılığıyla özel gereksinimli öğrencilerin akademik gelişimlerine yönelik faaliyetlerin yapıldığı görülmektedir. Video paylaşımının yapılması genellikle bu süreçte kullanılan bir yöntem olarak gözükmektedir. Ayrıca, bu süreçte Millî Eğitim Bakanlığı tarafından sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yarar sağladığı söylenebilir. Buna ek olarak, bulgular uzaktan eğitim faaliyetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin gelişmesinde avantajları olduğuna işaret etmektedir.

Özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanabilirlik

Araştırmaya katılan öğretmenler özel gereksinimli öğrencilerin tipik gelişim gösteren akranlarından farklı ihtiyaçları olduğunu ve uzaktan eğitim hizmetleri sağlanırken bu ihtiyaçları karşılamamanın öneminden bahsettiler. Buna bağlı olarak Tablo 3’te gösterildiği gibi, uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarına göre uyarlanması ile ilgili bulgulara *görme/işitme yetersizliğine yönelik erişilebilirlik, orta/ağır düzey zihinsel yetersizliğine sahip öğrencilerin farklı ihtiyaçları ve dikkat eksikliğine sahip öğrencilere yönelik uyarlamalar* başlıkları altında ulaşılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğu özel gereksinimli öğrencilerin birbirlerinden farklı eğitimsel ihtiyaçları olduğunu ve uzaktan eğitimde bunun başarılmasındaki güçlükleri dile getirdi. Özellikle farklı yeterlilik türlerine ve düzeylerine sahip öğrencilere tek bir standart uyarlamamanın etkili olmadığı belirtildi. Örneğin, işitme yetersizliği olan öğrencilerle çalışan bir öğretmen (Ö-13) uzaktan eğitimin bu öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğuna ilişkin görüşlerini şu şekilde dile getirdi: *“İşitmede [uzaktan eğitimde] eksiklikler oluyor. İşitme engelli öğrenci dokunmak istiyor. Örneğin elma diyorum,*

yazdırıyorum. Kafasını kapatıyor. Ona ulaşamıyorum. Ekrandan bir şey yapamıyorum.

Ailesinden de işiten yok. Yanında duyan birisi olmalı. Sürekli onaya ihtiyacı var. Televizyonda kendisi izlese bile yanında birisi ona onu anlatmalı.” Benzer şekilde, görme yetersizliği olan öğrencilerle çalışan bir öğretmen (Ö-12) EBA TV üzerinden yayınlanan videolara yönelik şunları söyledi: “Özel eğitim farklı bir alan olduğu için [yayınlanan] görseller, videolar öğrencim için çok yeterli olmadı. Görme yetersizliği olan bir çocuk [öğrencim], sadece duyararak anlayan bir çocuk. Hissederek, dokunarak yapılmayan dersler(in) öğrencim için yeterli olduğunu düşünmüyorum.”

Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitime kıyasla özel gereksinimli öğrenciler açısından pek çok dezavantajı olduğunu belirten katılımcılar, özel gereksinimli öğrencilerin öğretmen ile bire bir fiziksel temasa girerek daha verimli bir öğrenme sürecine sahip olacaklarını belirtti. Özellikle orta/ağır düzeyde zihinsel yetersizliğe sahip öğrencilerle çalışan bir öğretmen (Ö-11) EBA TV üzerinden yayınlanan videolara yönelik şunları ifade etti: “Yayınlar her çocuğa uygun değildi açıkçası, hafif düzey çocuklara uygundu. Benim çocuğum onu izlese hiçbir şey anlamaz. Biz daha çok beceri ve davranış çalışıyoruz. Onlar daha akademik bilgiler. Okuma yazma çalışan çocuklara yönelik. Örnek vermek gerekirse EBA TV’de toplama işlemi var. Benim çocuklarım daha ritmik sayamıyor. Toplama işlemi onların düzeyine uygun değil. Ya da uzunluk-kısalık kavramı ile ilgili. Benim çocuklarım o kavramı öğrenecek durumda değil. Basit düzeyde beceriler yok. O yüzden yayınlar pek faydalı olmadı.” Buna ek olarak, özel gereksinimli öğrencilerin bazılarında dikkat sorunu olduğu ve uzun süre ekrana bakmakta zorluk yaşadığı yine araştırmaya katılan öğretmenler tarafından vurgulandı. Ancak buna rağmen bazı öğretmenler ulusal kanal aracılığıyla yayınlanan videoları öğrencilerine izlemelerini tavsiye ettiklerini belirttiler.

Araştırmaya katılan öğretmenler pandemi döneminde uzaktan eğitim hizmetlerinde özel gereksinimli öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına göre uyarlanabilirlik konusunda eksiklikler olduğunu belirtmelerine rağmen, uzaktan eğitim hizmetlerinin farklı gereksinimlere sahip

öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun olmasının zorluğunu da kabul ettiler. Örneğin, bir öğretmen (Ö-1) özel gereksinimli öğrencilerin kendilerine özgü ihtiyaçlarını karşılayabilmenin zorluğuna yönelik şunları söyledi: *“Yani bizim o kadar geniş bir skala ki... okulumuzda yüz öğrenci varsa yüzünün de değişik ihtiyaçları var, değişik özellikleri var. Onların hepsini baz alarak bir program hazırlamak çok zor. Uzaktan eğitim faaliyetleri hazırlamak da çok zor. Genel olarak her çocuğa ulaşabileceğiniz bir platform...çok zor.”*

Ailelerin uzaktan eğitime dâhil olması

Bu kategoriye yönelik bulgular, Tablo 3’te gösterildiği gibi *ailenin uzaktan eğitime yönelik tutumu, ailelerin öğrenci-öğretmen arasında iletişimi sağlaması, ailelerin teknolojik imkân ve bilgisi, çevrimiçi aile eğitimleri* alt temaları altında belirlenmiştir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde ailelerin önemini vurguladığı görülmektedir. Araştırmanın bulguları, özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinin niteliğinin şekillenmesinde ailelerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının etkili olduğunu göstermektedir. Aşağıda görüşmeye katılan iki öğretmenin ailelerin uzaktan eğitime ilişkin tutumlarına yönelik görüşleri buna örnek olarak gösterilebilir:

Velilerin çocuklarının özel eğitim ihtiyaçlarının bu süreçte çok da acil olmadığını düşündüklerini tahmin ediyorum. Bunu neden söyledim? Mesela benim bir öğrencim şu an derslere bağlanamıyor. Diğer[başka] kardeşleri daha var, normal gelişim gösteren. Ailesi evdeki tableti, interneti bu çocuklar için kullanıyor. Bizim çocuğumuza vakit ve internet kalmadığını söylediler bana. Yani diğerleri öncelikli oluyor maalesef. (Ö-2)

Veliler istekli oldukları ve teknolojik imkânları olduğu takdirde bize videolar gönderiyorlardı oradan çocuğun performans durumlarını daha sağlıklı bir şekilde görebiliyorduk. O zaman daha sağlıklı bir şekilde yönlendirme yapabiliyorduk. Ama veliler video gönderemediği zaman bir boşluk oluyor ister istemez. Yani çocuklar yaptılar yapamadılar bilmiyoruz. (Ö-4)

Ailelerin uzaktan eğitime yönelik tutumlarının öğretmenlerin bu dönemde yürüttükleri canlı ders faaliyetlerine olası etkileri de araştırmaya katılan öğretmenler tarafından değerlendirildi. Ailelerin canlı derslere çocuklarıyla birlikte katılmalarının olumlu yönleri olarak, özel gereksinimli öğrencilerin ailelerinin yanında kendilerini daha rahat hissetmeleri, ailelerin ders esnasında öğretmen ve öğrenci arasında iletişimi sağlaması şeklinde tanımlanırken; olumsuz yönleri olarak, ailelerin ders sürecine gereğinden fazla müdahale etmesi ve buna bağlı olarak yapılan derslerden istenilen verimin alınamaması olarak ifade edildi. Örneğin, bir öğretmen (Ö-9) ailelerin canlı derse katılımlarıyla ilgili olarak şunları söyledi: *“Ailelerin orada [canlı derse dâhil] olmasının avantajları da var dezavantajları da var. Aile derse müdahale ediyor. Siz soru soruyorsunuz ve aile eğilip çocuğun kulağına söylüyor. Çocuğu uyarıyor. Çocuğa kızıyor. Onun dışında şöyle bir avantajı var, istediğiniz sayfayı açmanıza yardım ediyor, problem davranış sırasında yardımcı olabiliyor.”*

Ailelerin canlı ders sürecine dâhil olmalarının olumsuz yönleri vurgulanmış olmasına rağmen ailelerin uzaktan eğitim sürecine katılımlarının uzaktan eğitimin devam edebilmesi için gerekli olduğu çoğunlukla vurgulandı. Örneğin, görme yetersizliği olan öğrencilerle çalışan bir öğretmen (Ö-12) şunları ifade etti: *“Aile olmadan asla eğitim olmuyor. [...] Öğrencimin sadece ışık algısı var. Dokunarak ulaşıyorum. Her sabah ders başladığında o gün hangi renk kıyafet giydiğimizi birbirimize söylüyoruz. Böyle bir iletişimimiz var. Şu an bunu yapamıyoruz, [eğer] aile olmazsa kopukluk oluyor. Her konuşmamızda her mesajlaşmamızda, her görüntülü konuşmamızda [annesi] bunun çocuğa bilgisini veriyor.”*

Araştırmanın bulguları ailelerin öğrenci ve öğretmen arasında iletişim sağlamanın sadece canlı ders esnasında değil, koronavirüs pandemisi boyunca devam eden uzaktan eğitime dair diğer faaliyetler ile ilgili önemli olduğuna da işaret etti. Örneğin, orta/ağır düzeyde zihinsel yetersizliklere sahip öğrencilerle çalışan katılımcılar (Ö-2, Ö-11) öğrencilerle iletişim kurmakta yaşayabilecekleri olası sorunlar nedeniyle öğrencilerin aileleriyle iletişim kurarak öğrencilere

ödev verdiklerini ve yine ailelerinin destekleriyle öğrencilerin ödevlerini kontrol ettiklerini dile getirdiler. Benzer şekilde, anasınıfı seviyesindeki öğrenciler ile çalışan öğretmenler (Ö-4, Ö-5) de uzaktan eğitim faaliyetlerine ilişkin doğrudan öğrencilerin aileleriyle iletişim kurduklarını ifade ettiler.

Ailelerle iletişime ek olarak, koronavirüs pandemisi döneminde sağlanan uzaktan eğitim hizmetleri araştırmaya katılan bazı öğretmenler tarafından ailelerin çocuklarının eğitimleriyle ilgili destek alması için bir *fırsat* olarak değerlendirildi. Görüşmelere katılan bir öğretmen (Ö-14) ailelerin eğitimlerine yönelik şunları ifade etti: *“Özellikle veli ön yeterliliğini belli bir seviyeye çekebilirsek aile katılımı açısından bir fırsata dönüşebilir bu uygulama. Çünkü her zaman her veliyi okula getirmekte zorluk çekiyoruz.”* Ulusal kanal aracılığıyla yayınlanan aile eğitimi videolarının da bu süreçte etkili olduğu ifade edildi. Örneğin bir öğretmen (Ö-11) EBA TV’ye yönelik şunları söyledi: *“...git gide iyileştirdiler durumu. Mesela aile eğitimleri koydular. Haftada birkaç gün. Onlar çok iyiydi.”*

Bunlara ek olarak, araştırmaya katılan öğretmenlerden bazıları ailelerin teknolojik imkân ve bilgilerinin özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecinde etkili olduklarını dile getirdiler. Bir öğretmen (Ö-14) çalıştığı okuldaki pek çok ailenin maddi olanaklarının yeterli olmadığını belirterek şunları söyledi: *“Öğrencilerimizde maddi imkansızlıklardan kaynaklanan sorunlar var. İnterneti, tableti, bilgisayarını olmayan öğrencilerimiz var. Şu an bile hâlâ var.”* Aynı şekilde, katılımcıların görüşleri ailelerin teknolojik bilgisinin de uzaktan eğitim sürecini etkilediğine işaret etmektedir. Daha önce de değinildiği gibi, öğretmenlerin çoğunluğu WhatsApp üzerinden bazıları da hem WhatsApp hem Zoom üzerinden kendilerinin uzaktan eğitim faaliyetlerini sürdürdüklerini dile getirdiler. WhatsApp uygulamasının aileler tarafından daha yaygın kullanıldığını ve Zoom uygulamasının İngilizce olmasından dolayı bazı ailelerin bu uygulamayı kullanılmakta zorlandığını ifade ettiler.

Öğrenci-öğretmen etkileşimi

Araştırmanın bulguları, Tablo 3’te gösterildiği gibi, *anında geribildirim/dönüt verememe ve kısıtlı zaman* nedenleriyle uzaktan eğitim aracılığıyla sağlanan eğitim-öğretim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrenciler açısından verimli olabilmesinin zorluğuna işaret etti. Araştırmaya katılan öğretmenler özel gereksinimli öğrencinin ve öğretmenin karşılıklı etkileşiminin önemine dikkat çekerek salgın sürecinde devam edilen uzaktan eğitim aktivitelerinde öğrenciler ile yüz yüze eğitimde olduğu gibi etkileşim sağlanamadığını dile getirdiler. Görüşülen bir öğretmen (Ö-10), örneğin, uzaktan eğitim faaliyetlerini özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi açısından şöyle değerlendirdi: *“Özel eğitimde anında düzeltmek vardır yanlışı. Ama bu gecikiyor. Hâliyle bir sonraki hafta düzeltme imkânım oluyor. Özel eğitimde birebir eğitim çok önemli. Ama zaman kalmıyor.”* Benzer şekilde, araştırmaya katılan bir diğer öğretmen (Ö-4) de uzaktan eğitim sürecinde geri dönüt almakta zorluk çektiğini şu sözlerle dile getirdi: *“EBA’nın alt yapısının güçlendirilerek özellikle video aktarımı, veli tarafından bir şeyler paylaşma imkânı sağlandığı takdirde süreç daha iyi yürüyebilir. Çünkü biz geri dönüt almakta zorluk çekiyoruz.”*

Bu sorunlara yönelik araştırmaya katılan bazı öğretmenler uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrenciler için daha verimli işleyebilmesi için birtakım önerilerde bulundu. Görüşülen bir öğretmen (Ö-3) öğrenci-öğretmen arasındaki etkileşimin sağlandığı bir uzaktan eğitim modelini önererek şunları söyledi: *“Ben şunu isterdim. İnteraktif programlar geliştirilip bu programların olduğu bir eğitim materyalinin öğrencilerimize sunulması... Çünkü bizde etkileşim çok önemli.”* Araştırmaya katılan öğretmenler uzaktan eğitim platformunda öğrenci-öğretmen etkileşiminin artırılmasının ve eğitim-öğretim faaliyetlerine yeterli süre ayrılmasının gerektiğini belirtmelerinin yanı sıra, genel olarak özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim ile ilgili bilgi ve becerilerinin artırılması gerektiğini de vurguladı. Araştırmaya katılan bir öğretmen (Ö-10) bununla ilgili şunları dile getirdi: *“Sahada biz bütün öğretmenler hep örgün eğitim yöntemlerine yönelik yüz yüze eğitime yönelik bilgilere sahibiz. Bunun için belki özel eğitim*

öğretmenlerine hizmet içi eğitim verip uzaktan eğitimin yöntemleri nelerdir, özel öğrenciye nasıl ulaşılır anlatılabilir.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Uzaktan eğitim uygulamalarının bireysel farklılıklara göre eğitim imkânı sunabilmesi ve fırsat eşitliği sağlayabilmesi nedeniyle özel gereksinimli öğrencilerin eğitime katılmalarında kolaylık sağlayabileceği ilgili alan yazında yaygın bir şekilde ifade edildiği görülmektedir (ör. Kalaç ve diğ., 2020). Ancak bu araştırmanın bulguları, koronavirüs pandemisi döneminde sağlanan uzaktan eğitim hizmetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin bireysel farklılıklarına göre eğitim imkânı sunmasında eksiklikleri olduğunu ortaya çıkarmıştır. İlgili alan yazın ayrıca aileleriyle birlikte okula gitmekte sorun yaşayan bazı özel gereksinimli öğrencilerin evlerinden daha sistematik ve etkili bir şekilde derslere katılabilmeleri, anlaşılamayan konularda tekrar etme imkânı sağlaması ve öğrencilerin kendi öğrenme stillerine uygun olarak dersleri takip edebilmelerine olanak sağlaması gibi sebeplerden dolayı uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrenciler için faydaları olduğu belirtilmektedir (Kalaç ve diğ., 2020). Bu araştırmanın bulguları benzer şekilde uzaktan eğitim aracılığıyla sağlanan eğitim-öğretim faaliyetlerinin özel gereksinimli öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayabileceğine işaret etmektedir.

Koronavirüs pandemisi döneminde sağlanan uzaktan eğitim hizmetleriyle ilgili yapılan araştırmalarda özel gereksinimli çocuklara sahip ailelerin çocuklarının eğitim süreçlerine katılmalarının gerekliliğinin vurgulandığı görülmektedir. Örneğin, Stenhoff ve diğerleri (2020) otizm spektrum bozukluğu ve kompleks ihtiyaçları olan öğrencilerin eğitimlerine yönelik koronavirüs döneminde yaptığı çalışmada ailelerin uzaktan eğitime katılımlarının önemini vurgulamasının yanı sıra, ailelerin uzaktan eğitim uygulamalarına katılımlarından sonra öğretmenlerin ailelere geribildirim verilebileceği etkili bir uzaktan eğitim modeline ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, bu araştırmanın bulguları özel gereksinimli

öğrencilerin ailelerinin öğretmen ile öğrenci arasında iletişimi sağladıklarını ve çocuklarının uzaktan eğitim sürecinde oldukça önemli rol oynadıklarını göstermektedir. Bulgular buna ek olarak özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde öğrenci ve öğretmen arasında bire bir etkileşimin öğrencilerin akademik ve sosyal gelişimleri açısından önemli olduğunu ve bu etkileşimin sağlandığı bir uzaktan eğitim modelinin gerekliliğine işaret etmektedir. Buna bağlı olarak, araştırmanın sonuçlarının koronavirüs pandemisi döneminde yapılan çalışmalarla bazı yönlerden benzerlik taşıdığı söylenebilir.

Uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilere yönelik zayıf tarafları ise literatürde her dersin özel gereksinim özelliğine uygun olarak erişilebilirlik sağlanmasındaki güçlükler ile ilgili olduğu görülmektedir (ör. Kalaç ve diğ., 2020). Bu kapsamda araştırmanın sonuçlarının benzer noktalara dikkat çektiği söylenebilir. Bulgular, uzaktan eğitim aracılığıyla eğitim sağlanırken özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel ihtiyaçlarına uygun uyarlamalar yapılmadığı zaman öğrencilerin özellikle akademik faaliyetleri takip etmekte zorluk yaşayabileceğini göstererek, özel gereksinimli öğrencilerin her birinin birbirinden farklı destek ve uyarlamalara ihtiyaç duyabileceğine işaret etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Araştırma farklı eğitsel ihtiyaçlara sahip özel gereksinimli öğrencilerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin koronavirüs pandemisi döneminde sürdürdükleri uzaktan eğitim faaliyetleriyle ilgili deneyimlerine yönelik bir durum değerlendirmesi yaparak özel eğitim öğretmenlerin genel olarak uzaktan eğitime ilişkin görüşlerini ortaya çıkarmıştır. Buna göre, özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrenciler açısından güçlü yönleri; uzaktan eğitimin öğretime destek olarak tanımlanarak, özellikle öğrencilerin günlük yaşam becerilerinin geliştirilmesi ile ilgili fayda sağladığı yönünde belirtilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrenciler açısından eksik yönleri ise çoğunlukla öğrencilerin farklı eğitsel ihtiyaçlarına uyarlanabilirlik konusunda vurgulanmıştır. Özel gereksinimli öğrencilerin

her birinin farklı eğitsel destek ihtiyacı olabileceği ve bu nedenle her öğrencinin bireysel özellik ve ihtiyaçlarına uygun bir şekilde uzaktan eğitim hizmetleri sağlanması gerektiği belirtilmiş; ancak bunun sağlanabilmesinin güçlüğü uzaktan eğitimin zayıf yönü olarak dile getirilmiştir. Araştırma ayrıca özel eğitim öğretmenlerinin ailelerin özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim sürecine etkileri üzerine düşüncelerini de ortaya koymaktadır. Ailelerin uzaktan eğitim aracılığıyla sürdürülen eğitim-öğretim faaliyetlerinde öğretmen ve öğrenci arasında iletişimi sağladığı ve ailelerin uzaktan eğitim ile ilgili bilgi ve tutumlarının öğrencilerin eğitimlerinde önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Araştırmanın bulguları farklı eğitsel ihtiyaçlara sahip özel gereksinimli öğrencilerle çalışan on beş özel eğitim öğretmenin koronavirüs salgını döneminde devam ettikleri uzaktan eğitim faaliyetlerine yönelik deneyim ve görüşleri ile sınırlıdır. Bu süreçte özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerini nasıl sürdürdüklerini derinlemesine inceleyebilmek için daha çok sayıda özel eğitim öğretmeniyle ve ayrıca ailelerle ve öğrencilerin kendileriyle görüşmeler yapılmalıdır. Ancak bu sınırlığına rağmen araştırmanın bulgularına bağlı olarak özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim hizmetlerinden daha etkili bir şekilde yararlanabilmesi için ilgili paydaşlara bazı önerilerde bulunabilir. İlk olarak, özel gereksinimli öğrencilerin farklı bireysel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak uzaktan eğitim hizmetlerinin planlanması önerilebilir. Bu noktada özel eğitim öğretmenlerine eğitim-öğretim faaliyetlerini öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda uyarlayabilmeleri için gerekli teknik destek ve esneklik sağlanması gerekmektedir. İkinci olarak, ailelerin özel gereksinimli çocukların uzaktan eğitim sürecinde daha etkili şekilde dâhil olabilmesi için bazı uyarlamalar yapılması önerilebilir. Örneğin, özel eğitim öğretmenlerinin öğrenciler ve aileler ile etkileşim kurabileceği, karşılıklı paylaşım yapıp, geri-bildirim alabileceği çevrim içi bir platform kurulması sağlanabilir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin ailelere yönelik önerilerine paralel olarak da çevrim içi aile eğitimlerinin artması ile daha çok aileye ulaşılabilir ve ayrıca teknolojik bilgi ve imkânı yeterli olmayan ailelere destek sağlanarak uzaktan eğitimin özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim aracılığıyla sağlanan

eğitim-öğretim faaliyetlerinden daha verimli bir şekilde yararlanması sağlanabilir. Son olarak, araştırmanın bulguları özel gereksinimli öğrencilere sunulan eğitim hizmetinin kalitesinin arttırılması için öğretmen ve öğrenciler arasındaki etkileşimin güçlü olması gerektiğine işaret etmektedir. Bu etkileşimi güçlendirmek için aileler, öğretmenler ve öğrencilerin anında iletişim kurabilecekleri çevrim içi bir platformun gerekliliğinden söz edilebilir.

Bunlara ek olarak, araştırmanın bulgularından hareketle Millî Eğitim Bakanlığı'nın koronavirüs pandemisi döneminde özel gereksinimli öğrenciler, aileler ve öğretmenlere yönelik sağladığı uzaktan eğitim hizmetlerinin pek çoğunun özel gereksinimli öğrencilerin eğitimine katkı sağladığı söylenebilir. Bu uygulamalar zenginleştirilerek özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerinde daha etkili kullanılması sağlanabilir. Son olarak, özel gereksinimli öğrencilerin uzaktan eğitim aracılığıyla sağlanan eğitim-öğretim faaliyetlerinden etkili bir şekilde yararlanabilmeleri amacıyla özel eğitim öğretmenlerinin uzaktan eğitim yöntem ve teknikleriyle ilgili bilgi ve becerilerinin arttırılması amacıyla hizmet içi eğitim verilmesi önerilebilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Destek/Finansman Bilgileri

Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı

Bu araştırma için Millî Eğitim Bakanlığı'ndan (05.10.2020 tarihli-27250534-605.01-E.14147816 sayılı) ve Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi'nden (29.09.2020 tarihli-116 sayılı) etik izin alınmıştır.

Kaynakça/References

- Asbury, K., Fox, L., Deniz, E., Code, A. & Toseeb, U. (2020). How is COVID-19 affecting the mental health of children with Special educational needs and disabilities and their families?, *Journal of Autism and Developmental Disorders*. <https://doi.org/10.1007/s10803-020-04577-2>
- Bozkurt, A. (2017). Türkiye’de uzaktan eğitimin dünü, bugünü ve yarını. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 85-124.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Braun, V. & Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. S. N. Şad, N. Özer ve A. Atli (Çevirenler). *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898.
- Cahapay, M.B. (2020). How Filipino parents home educate their children with autism during COVID-19 period. *International Journal of Developmental Disabilities*, 1-4.
- Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. (2018). *Research methods in education*. Routledge.
- Çengel, M. (2014). Uzaktan eğitimde öğrenci başarı ve menenunietini etkileyen faktörlerin incelenmesi (Sakarya Üniversitesi Örneği), Sakarya: Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergin, C. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin uzaktan eğitime bakış açıları (Van İli Örneği), Van: Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, B. (2017). Üniversitelerde uzaktan eğitim programlarının hizmet kalitesi ve etkinliğinin değerlendirilmesi, Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Bilişim Enstitüsü.
- Jeste, S., Hyde, C., Distefano, C., Halladay, A., Ray, S., Porath, M., Wilson, R.B. & Thurm, A. (2020). Changes in access to educational and healthcare services for individuals with intellectual and developmental disabilities during COVID-19 restrictions. *Journal of Intellectual Disability Research*, 64(11), 825-833.
- Kalaç, M.Ö, Telli, G. & Erönel, Y. (2020). *Covid-19 mücadelesi kapsamında uzaktan eğitim sürecinde engelli öğrencilerin durumu sorunlar ve çözüm önerileri*. Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Yayın No: 0040.
- Keegan, D. (1986). Interaction and communication. The foundations of distance education içinde (ss. 89–107). Croom Helm
- Lee, J. (2001). Instructional support for distance education and faculty motivation, commitment, satisfaction. *British Journal of Educational Technology*, 32(2), 153-160.
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı] (2020a). Uzaktan eğitimle ilgili süreç hafta içi simülasyonlarla anlatılacak. Son erişim tarihi: 21.12.2020, <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitimle-ilgili-surec-hafta-ici-simulasyonlarla-anlatilacak/haber/20513/tr>
- MEB [Millî Eğitim Bakanlığı] (2020b). Uzaktan eğitim sürecinin detayları. Son erişim tarihi: 21.12.2020, <http://www.meb.gov.tr/uzaktan-egitim-surecinin-detaylari/haber/21990/tr>

- Mengi, A. & Alpdoğan, Y. (2020). Covid-19 salgını sürecinde özel eğitim öğrencilerinin uzaktan eğitim süreçlerine ilişkin öğretmen görüşlerinin incelenmesi, *Milli Eğitim Dergisi*, 49(1), 413-437.
- Pacheco, L.F., Noll, M. & Mendonca, C.R. (2020). Challenges in teaching human anatomy to students with intellectual disabilities during the Covid-19 pandemic. *Anatomical Sciences Education*, 13(5), 556-557.
- Patel, K. (2020). Mental health implications of COVID-19 on children with disabilities. *Asian Journal of Psychiatry*. <https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.ajp.2020.102273>
- Putri, R.S., Purwanto, A., Pramono, R., Asbari, M., Wijayanti, L.M. & Hyun, C.C. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on online home learning: An explorative study of primary schools in Indonesia. *International Journal of Advanced Science and Technology*, 4809-4818.
- Robson, C. (2011). *Real world research: A source for users of social research methods in applied settings*. (3. Baskı). John Wiley and Sons Ltd.
- Schlosser, C. A., & Anderson, M. L. (1994). Distance education: Review of the literature. Ames, IA: Iowa Distance Education Alliance. (ERIC No. ED382159).
- Stenhoff, D.M., Pennington, R.C. & Tapp, M.C. (2020). Distance Education Support for Students with Autism Spectrum Disorder and Complex Needs During COVID-19 and School Closures. *Rural Special Education Quarterly*, 39(4), 211-219.
- Thach, E.C. & Murphy, K.L. (1995). Competencies for distance education professionals. *Educational Technology Research and Development*, 43(1), 57-79.
- Thomas, G. (2017). *How to do your research project: A guide for students*. (3. Baskı). Sage Publication.
- Toker Gökçe, A. (2008). Küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 1-12.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim araştırmalarında etkin olarak kullanılacak nitel bir araştırma tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 6(4), 543-559.
- Uçar, H. (2016). *Uzaktan eğitimde motivasyon stratejilerinin öğrenenin ilgileri, motivasyonları, eylem yeterlikleri ve başarıları üzerine etkisi*, Eskişehir: Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund] (2020a). COVID-19 response: Considerations for Children and Adults with Disabilities Son erişim tarihi: 21.12.2020, https://www.unicef.org/disabilities/files/COVID19_response_considerations_for_people_with_disabilities_190320.pdf
- UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund] (2020b). Child disability and COVID-19 Son erişim tarihi: 21.12.2020, <https://data.unicef.org/topic/child-disability/covid-19/>
- Ülkü, S. (2018). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin uzaktan eğitime yönelik tutumları, Bolu: Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- WHO [World Health Organisation] (2020). Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard Son erişim tarihi: 21.12.2020, <https://covid19.who.int>

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

İletişim/Correspondence

Dr. Kübra AKBAYRAK
kubra.akbayrak@meb.gov.tr
Gürsen VURAL
gursenvural@hacettepe.edu.tr
Dr. Murat AGAR
murat.agar@meb.gov.tr